

Ədəbiyyat qəzeti

nür, mən günləri saymaqla qayıtmaq bərdə fikirləşirəm. Anamın, atamın, ya da Şohramın yanına qayıtmaq. Amma mən artıq xeyli müddətdir ki, heç kəsi düşünmürəm. Günləri saymaq mənasızdır, çünki mən özümə yəməndən ötüb keçdiyim məkanlar və insanlar arasında əlaqə tapmaq istəyində deyiləm.

Çadırı yığmazdan qabaq tonqalın qırağında saçımı darayıb hördüm. Sonra ayağa durub çadırdan qarızın qalan yarsını götürdüm və qocaya verdim. Çadırı yığa-yığa bir şeyi fikirləşirdim: bu gün dünəndən fərqlidir, çünki indi yola düşəndə yarım metrlik addımlarımı Yer kürəsinin səhəsi qarşısında görəcəm, buna baxmayaraq, yəno də şövqlə yoluma davam edəcəm. Yol getmək özü-özülüyündə mənim üçün maraqlıdır. Və üstəlik, hava da bu gün əladır. Qocadan uzaqlaşandan sonra əllərimi yana açıb ürəkdən və ucadan çısqırım: Həəəəəə!

Bilmirəm neçənci gün

Burada heç kəs yoxdur. Daha bilmirəm neçə gündür ki, gözümü bir adam dəymir. Yağış hər yeri isladib. Göz işlədikcə uzanan çəmənləkdir. Bir tərəfdə dağsıçanları ciyildəyir, o biri tərəfdə başqa dağsıçanları onlara cavab verir. Səsləri qadınların çiğirtisi kimidir.

Mən həmişə müəyyən, bir qədər də uzaq məsafədə yolların kənarı ilə gedirəm. Görünür, buna görə ki, özümü itirdiyim kimi özümün də itməyimdən qorxuram. Amma başqa bir məsələ də var: mənim yollarından xoşum gəlir. Yolların məni adamlara doğru apardığı məlum olsa da, onların harada bitəcəyi əslə məlum deyil. İndiyə qədər elə yollar da olub ki, məni heç bir adama doğru aparmayıb.

Üzüm şərabı ilə dovşan atının çox dadlı olduğunu anladığım gün

Bir neçə gün əvvəl ovladığım və yerli əhəlinin qaydası ilə hisə verdim dovşanın oti bu gün qurtardı. Yaxşı ot alınmışdı. Ocaq qaladığım zaman bir məşinin səsi dağların arasında oks-soda verdi. Xeyli vaxt idi ki, heç kəsi görmürdüm. Boz rəngli bir Cip ötüb keçdi, amma bir neçə yüz metr o yanda dayandı. Sürücü məşini daldalı verib mənim tuşmada yolda saxladı. Mən yoldan xeyli aralı idim. Məşindən hərbi uniforma geymiş iki kişi düşdü. Oti təzəcə bir daşın üstündə ocağın qırağına qızmağa qoyduğundan gözələrimi mənə doğru gəlməkdə olan adamlara dıkdım. Təbessümlə mənə yaxınlaşıb tonqalın yanında oturdular və özlərini qızdırmağa başladılar. Yağış yenidən kosmuşdu. Heç nə demirdik. Onlardan biri nisbətən cavan idi, utancaq və heyrtli baxışları vardı. Bir neçə dəqiqə qızışandan sonra ota baxdılar və öz aralarında danışmağa başladılar. Mən hərdən ocağın odunları qurdalayırtdım, ya da daşın üstündəki oti o yan-bu yana çevirirdim ki, yaxşı qızışın. Bir qədər keçəndən sonra mənə nəso deməyə başladılar. Ola bilər, qırğız dilində məndən soruşurdular ki, hansı gildəndəm, yaxud nə üçün təzə səfərə çıxmışam, ya da orə getmişəm? Bəlkə də soruşurdular ki, vizan varmı? Həmişə təkrarlanan suallar. "İran, İran" deyə bilirdim, ya da onların adətincə, iki şəhadət barmığı qamaq kimi bir-birine keçirib göstərə bilirdim, yəni ki, orəyəm. Amma heç nə demədim. Sadəcə, gülüb çiyinlərimi çəkdim və artıq qızışı oti itib biçəyimlə doğrayaraq onlara verdim.

Çuxur ^{Fləkuyə} gününü

Birinci gün. Yazmağın qaçılmaz olduğu gün.

Yalnız yol getmək istəyirdim. Çıxıb getmək. Birinci gündən, yəni Taybaddan Herata piyada getdiyim gündən, yazmaq ehtirasına müqavimət göstərdim. Çünki yazmaq özü-özülüyündə güvənli bir şey deyil.

Amma elə bu an, yəni başımın üstündə Ayın durduğu və yeddinci ayın iyirminci gününün son saatlarını yola verdim bu dəmdə qərara gəldim ki, yazım. Əlbəttə, "qərar" sözü mənə münasibətdə daha yerinə düşür. Çünki çoxdandır heç nə bərdə heç bir qərar qəbul edə bilmirəm. Mən, sadəcə, ona görə yazıram ki, bu gün yazmaq qaçılmazdır.

İkinci gün. Xoş bir qarız günü.

Buranın qarızını həddən artıq şirin və şirəli olur. Yadıma düşdü ki, Tacikistanın əriyi və Əfqanıstanın şaftalısı da çox dadlı idi. Gecə çadırdan bir qədər aralıda bayra

çımmaq üçün yerə çömbələndə, yanımda iri və bütöv bir qarız gördüm. Ətrafda heç bir bostan-filan yox idi. Yatmadan qabaq qarızın yarsını yedim. Yuxuya gədəndə ağzım və əllərim yapışqan idi.

Üçüncü gün. Yol getməyin dünyada hər şeydən yaxşı olduğunu anladığım gün.

Bu gün səhər tezdən bir itin hümrəsinə və çadırımı ətrafında otlayan, arabir də buyuzlarını ona sürtən keçilərin məlortisinə yuxudan oyandım. Dünən on yeddi gün olmuşdu ki, heç kimlə kəlmə kəsməmişdim. Buna heç bir zərurət yaranmamışdı. Başımı çadırdan çıxarıanda böyük bir əl özümün qabağında bir piyalə süd tutdu. Başımı qaldırdım və mənim qadın olduğumu görüb təəccüblənən qoca kişiye gülümsəyib piyaləni aldım. Jaketimi geyinib çadırımın yüz metrliyində qocanın qaladığı tonqalın yanına gətdim. Yekə bir çaydan ocağın üstündə qaynamaqda idi. Ocağın kənarında, qocanın öz yanında mənim üçün qoyduğu kiçik bir daşın üstündə oturdum. Ke-

çilər və çəpşilər otlaya-otlaya düz ayaqlarımızın yanına qədər gəlirdilər. Ənənəvi qırğız geyimində olan qoca kişi nəso dedi, amma başa düşmədim. Gözlərinin qırağında dərin üfqi qırışlar vardı. Qaynamamış ilıq südü başıma çəkib ehtiram əlaməti olaraq təzim etdim və piyaləni ikiəlli ona qaytarıdım. Mənə əldə bükülmüş bir siqar təklif etdi. Ayaqlarımı tonqalın yanına uzadıb siqarın qatı üstüsünü ləzzətlə çiçiyərimə çəkdim.

Gözlərinin qırağında üfqi qırışlar olan qocanın üzünə baxa-baxa fikirləşdim ki, axı nəyə görə günlərin hesabını bilməliyəm? Niyə yadımda olmalıdır ki, mən neçə ay, neçə gündür Tehrandan, ya Taybaddan, ya da Düşənbədən çıxmışam? Yaxud heç əhəmiyyəti varmı ki, mən nə vaxt, hansı fəsilə Tacikistanda, Əfqanıstanda və ya Özbəkistanda olmuşam? Məhz elə bu an, qoca qırğızın üzündəki üfqi qırışları görəndə dorindən anladım ki, saymaq - həyatda mümkün olan ən etibarsız bir işdir. Hiss edirdim ki, yeganə etibarlı şey yol getməkdir. Hərəsi yarım metrden artıq olmayan addımlarla yol getmək. Siqar üstüsünün burumlarına baxa-baxa düşündüm ki, görü-

Gülməyərək böyük ot tikosini orta yaşlı kişiyyə təqdim elədiyim an düşündüm ki, yaqin, iti biçəgimi göstərməyim həm də bir növ gizli güc nümayişidir. Yoni mən özümü qorumağı bacarıram. Bu, birgə yaşamaq üçün sağ qalmağı istəyən adamların istifadə etdiyi üsullardan biridir. Mən iso xeyli müddətdir ki, daha insanlar arasında yaşamaq üçün hər cür cəhdənd ol çöküm-şəm. İndi artıq sokkiz ay olar. Bolko daha çox... Ya az... Bilmirom. Mühüm də deyil.

Öti onlara verəndə çox məmnun oldu- lar. Öz aralarında nəsə danışdırıl və daha gene olan kişi məşinə tərəf yollandı. Onun yüngül və yaşlı enişdə iti addimlarla məşinə doğru irəliləyən anıq və möhkəm cüssə- sini süzdüm. Bir neçə daqiqədən sonra geri qayıdanda olındı bir qırmızı sorab şüşəsi və iki plastik stakan var idi. Sorabı stakan- lara süzəndə güldük və stakanlarımızı ha- vada toqquşdurduq, onlar bir səsə nəso de- didilər, yaqin ki, "sizin sağlığımıza!" kimi bir şey. Elə o anda anladım ki, dovsən otinin üzüm sorabı ilə necə qeyri-adi tamı var. Sağ olimin baş barmağını öz adomatiz üz- rə yuxarı qaldırdım, yoni əladır, çox ola! Zə- rəbi içəndə horəmiz bir tərəfə baxırdıq, gah yaşlı çəmonə, gah yola, gah da ocağın üs- tündə piqqəpəqlə qaynayan çaydana. Hiss etdim ki, onlar üzümə baxmaqdan çəkinir- lər. Gedəndə hələ yarısı qalmış sorab bu- tulkasını mənə uzatdır. Məmnun oldum. Butulkani aldım və onlar məndən çox ara- lanmamışı cavab kişiyyə tərəf qaçdı Zəncan istehsalı olan cib biçəgimi ona hədiyyə ver- dim. Bir anda bu qorara göldim. Daha biçə- ğə ehtiyacım yox idi. Daxili bir güvənliyim vardı.

Çuxur günü

İndi çuxurun içindəyəm. Bu gün getdi- yim yerdə qofıldın yanımda bir çuxur gördüm. Çuxurun bolli bir məqsəddə qazıldığı məlum idi. Amma məlum deyildi ki, nə məqsəddə. Burdan yola qədər mən metrənd çox məsofa var və əslində, kiçik bir hissə- sini çıxmağı sorti ilə, buradan yoli görürüm. Çuxurun ottrafini ot təbasib. Ot və lələlər. Yay çoxdan girir. Bunu qarışqaların böyük yuvalarından və yoldakı yabani ərklərdən anladım. Çuxurun yanından ötüb keçdim. Bu neçə ay ərzində sadəcə yanından ötüb keçdiyim çoxlu digər şeylər kimi. Amma o çuxurun qarantığında nəso vardı ki, mənə saxladı. Öndən toqribən on-iyirmi addım uzaqlaşmışdım ki, qofıldın üzümü çevirib geri qayıtdım. Qayıtdım və o qədər də dar- ın olmayan o çuxurun başında dayandım. Bilmirom neçə doqıq. Amma dayandım və eləcə ona baxdım...

Bütün çuxurlar kimi bir çuxur idi. Boş idi. Bilinirdi ki, qazıldığı vaxtdan bəri azı bir neçə dəfə yağış yağıb. Amma hələ də qarraqlarında bel izi görünürdü. Nəyə görə kimsə bu ucaqar yerə çuxur qazmayı, sonra da onu atıb getməli idi? Kuroyimdəki can- tani çıxarıb yeri qoyduq və onun içinə gir- diyim. Belimdən bir qədər yuxarı idi dorinli- yi. İçərisində addımladım. Mənim adı addı- mla mla üç addım yarı idi. Sonra sağ əyağım- nı dababını solda ayağımin ucuna qoydum, daha sonra solda ayağımin dababını sağ əya- ğımın ucuna qoydum və beləcə saydım. Düz mənim yəddi ayağım uzunluğunda idi. Əndən öləndim. Bir addım idi, yoni iki ayaq yarım. Bu cür səbrlə çuxuru ölçəndə, anladım ki, insan heç vaxt saymaqdan əli çəkmir. Hotta günləri saymasa belə, axırn saymağa bir şey parir. Gülmək tutdu mənə.

Çadırımı çuxurdan bir neçə metr aralıda qurdum. Artıq axşam düşmüşdü, mən kar- tof kababı yeyirdim, amma o çuxur bir an

Sükufə AZƏR

da fikrimdən çıxmırdı. Bir kartofu götürüb iyiləyə-iyoləyə getdim çuxurun qırağında da- yandım. Başımı qalındır göyə baxdım. Sa- ma irili-xırdalı ulduzlarla dolu idi. Ötrafımda çadırın qabağında balaca tonqalın döv- rəsinə başqa hər yer yəlməto qorq ol- muşdu. Kartofun qabığını soyub duzladım və indi gecə vaxtı papaqara olan çuxur ba- xa-baxa onu yedim. Sonra duzlu barmaqları- mını sordum. Mən duzun dadını çox sevi- rom.

Çadıra gedib yataq kisosini, sorab şüşə- sini, qələm və dəftərcəmi götürdüm və gəldim çuxurun içinə. Uzandım. Çuxurun sot- hi quru və isti idi. Yataq kisosini açıb içinə girdim. Arxası üstə uzanıb əllərimin başımın altına qoydum. Vocdo göldüm. Ona görə də əllərimi ağzımın ottrafında yumurlayıb qış- qırdım:

- Hoövəyaaat!

Səsim ottrafa yayıldı və geri qayıtdımdı.

Başımın üstündəki soma ulduzlarla dolu idi.

Bilmirom çuxurun neçənci günü

Bu gün bilmirom neçənci gündür ki, mən hələ də bu çuxurun içində yatmışam. O tustü qoxusu verən duzlu kartofdan son- ra bir neçə qurtum şorabdan başqa heç nə yeyib-içməmişəm. Hava hələ də günöşli- dir. Bu gün bir dəfə yataq kisosindən çıxıb çuxurda addımladım. Hələ də, gülməli də olsa, homon ölüşüdü. Uç addım yarım uzunu, bir addım em. Bir az konara baxdım. Əllərimi çuxur çuxur qırağına, çəmonə söykədim əllərimə və konara baxdım. Bir dağışımı mənim bir neçə addımlığımıza gəldi, iki ayağı üstə durub bir neçə əmənə baxdı. Mən də ona baxdım. Hotta gözümdə o qırpmadım. Siçən bir neçə saniyədən sonra üzünü başqa somto çevirdi və getdi. Sakitliyin vızılısından başqa bir səs yox idi. Yerdən butulkani götürdü və dayanıb çuxurdan qırağa baxa-baxa qalan sorabı da başma çəkdi. Madom yaman gəyöndü. Butulkani yuxarı qaldırıb var gücümə kon- ara, çadırın olduğu istiqamətə tulladım. Butulka çadıra doyb aşığı diyrilənd və ot- ların arasında yox oldu. Çadırım, nə qədər gülməli də olsa, hələ yerindədir. Amma ocağın üstünə qoyduğum yastı çaydanın bir tərəfi külün üstünə düşüb. Külök çadırın gi- rişindəki örtüyü yuxarı atıb. Hava istidir.

Yabani çiçəklərin ottri gəlib. O qədər çöli seyr edirdim ki, axırda səbrim tükənir. Səbrim tükənəndə yenidən uzanıram yerimə. Çuxurun içərisi rütubətli və sorindir. Ac- susuzam və mədəm hələ də gəyönür.

Günəş üçün yaxşı bir gün

Bu gün günəş bütün gücü ilə parlayır. Nə deyirdilər? Deyirdilər ki, Günəş hər sa- niyədə bir neçə min ton enerji partladır? Və bu enerji Yer kürəsinə çatana qədər bir ne- çə min işıq ili yol keçir ki, mən beləcə bu- rada, bu guşədə uzanıb deyim: Ah, nə xoş hararətdir? Bilmirom. Beynim yaxşı işlə- mir. Tokəə onu bilirm ki, onun üzümün dorisində hiss etdiyim hararəti mənə rahat- lıq gotirir. Bir tarakan yataq kisosinə aşağı- sından üzümü doğru yuxarı qalxır. Yataq kisosinin zəncirbətini açmışam, amma hələ də çuxurun dibində uzanımışam. Mə- dom gəyönür, ağzım quppurduq. Dodaq- larımın dorisi parça-parça olub. Elə indico bir çəqqal çuxur qırağında başımı içəri uzatdı. Ylədi. Sonra mən gördü. Bir neçə anlığa eləcə bir-birimizə zilləndik. Yaqin, çox arıqlamış olaram.

Qırğız qızcağazın günü

Dedi:

- Salam.

Başımı yavaşca yataq kisosindən çıxarıb təacübülə ona baxdım. Dədim:

- Salaaam.

4-5 yaşlı bir qız uşağı. Çox qəşəngdir.

Qıyq gözli və balaca çiyinlərinə təkilməmiş yumşaq saçları var. Çuxurun qırağında çəmbəltimo oturub və əlləri ilə ayaqlarının böyüründə yerə nə iso çəko-çəko soruşur:

- Niyə burda yatmısan?

Dənışməğa halım yoxdur. Amma cavab veririəm:

- Çünki həvəsim yoxdur.

Deyir:

- Nəyə həvəsim yoxdur?

Deyirəm:

- Bilmirom. Heç nəyə həvəsim yoxdur.

Birdən yerindən qalxıb tullandı çuxurun içinə. Bodonim ağrıyır. Son gücümü topla- yıb yataq kisosindən çıxıram. Başım həl- rən. Çuxurun hündürüyü onun boyundan iki dofo artıqdır. Çuxurun dibində dayanıb yuxarı baxır. Çuxurun yuxarisından bir ne- çə keçdi və çöpüş boylanır. Qızıcağaz deyir:

- Bu mənimkidir.

Bir ala çöpüşü göstərir.

Qızıcağaz əllərini mənə doğru uzadı, yoni qucaqla mənə. Öynində narıncı-yaşıl köynək var. Axi bu uşaq burada necə pey- da olub? Əyilib çəntiklikə onu qucaqlayı- ram və anlayıram ki, düşündüyümdən daha çox zəiflimişəm.

Qız qucağımdadır. Özünü qucağımda yaxşı yer eləyib. Üzünü otlağa tutub. Mən də üzümü o tərəfə çevirirəm. Otlaq göz iş- lədikə qoyun, keçdi və yarımvəşi atla do- ludur. Atlar o tərəf-bu tərəfə yortur və qa- çırlar.

Qız incə və soyuq barmaqlarını dodaq- larıma çəkbir deyir:

- Dodaqların quruyub.

- Aha, - deyiriəm.

Yenidən soruşur: "Sən niyə burda girmi- san?"

Yenidən cavab veririəm: "Ona görə ki, həvəsim yoxdur".

Deyir: "Nəyə həvəsim yoxdur?"

Deyirəm: "Bilmirom... Heç nəyə həvə- sim yoxdur".

Deyir: "Bezmirson?"

Deyirəm: "Yox".

Onun enerji dolu uşaq səsinə daha çox eşitmək istəyirəm, ona görə soruşuram: "Nədən bezmirson?"

Deyir: "Bu çuxurun içində qalmaqdan".

Deyirəm: "Yox, elə də fərq eləmir".

Qucağımda yerini rahatlayıb qərnizin üstünə qoyduğuy əllərinə baxır. Qızıcağazın əyində qırğız milli libası var. Başına da üstü pulcuqlu balaca qırmızımtıl papaq qo- yub. Ala çöpüşü bizə yaxınlaşır. Qız çuxu- run qırağında oturduram. Elə oturduram ki, üzüm mənədir və ayaqları çuxura sallanı. Başındakı sancağı açıram və qızın dağınq saçlarını yığırıram. Bu işi görəndə qız baxış- larını gözəlrimə zilləyir. Qolumu onun kiçik bədənində dolayıb mən də onun gözəlir- nənə baxıram. Bədəmi qəhvəyi gözli hətə eşqi ilə doludur. Bir az sonra qız sol tərə- fində dayanən çöpüşinə baxıb deyir: "Mən gedirəm". Yerindən qalxır və bir də dönüb mənə baxmadan çöpüşünin dalınca qızılcağaz xeyli uzaqda olan sürüyə doğru qaçır.

Daha tələtim yoxdur. Gözlərim qaralır. Yörğünəm. Yatamaq istəyirəm. Yerimə uzanıram. Üşüyürəm. Yataq kisosim zəncirbətini sola qədər çəkirom. Gözlərimi yumuram. Amma dorhal da açıram. Bu qız- cağaz kim idi?... Biz ki, bir-birimizin dilini qotıyyən başa düşmüşükdü...

Deyəson, artıq başım işləmir... Yuxum gəlir... Üşüyürəm... Daha mə- dam gəyönürm. Susuz da deyiləm. Heç nəyə həvəsim yoxdur... Hotta qız bərədə dü- şünməyə də. Xüsusən qız bərədə düşün- mənə məyo.

Bilmirom nəyin neçənci günü

Bu gün yağış yağıb. Bilmirom neçə gün keçib... Hotta bilmirom nədən neçə gün ke- çib. Mən yataq kisosim içində çuxurda dü- şüb qalmışam. İri yağış damlalarının səsi yataq kisosinin qalın parçası altında eşidilir. İri yağış damlalarının səsinə qulaq asıram və qələmim bu səsləri yazı-yaza, sanki mənə yuxu aparır...

Yağışın səsi gözəl olsa da, tərəpəni ottri bambaşqadır. Bütün çuxuru dolduran tər- paq ottri mənə most cləyir...